

Anton Janša, prvi učitelj čebelarstva na svetu

Začetek čebelarstva S kranjskimi panji in kranjskimi čebelami z Gorenjske na cesarski Dunaj – Prvi čebelarški patent

Cesarica Marija Terezija je leta 1769 v Augartnu na Dunaju ustanovila prvo čebelarško šolo na svetu in za prvega čebelarškega učitelja je 6. aprila 1770 imenovala Antona Janšo, preprostega kranjskega mladeniča. Na njegov rojstni dan se zdaj po svetu slavi svetovni dan čebel.

ANDREJ ŠALEHAR
Univerza v Ljubljani,
Biotehniška fakulteta

Anton Janša je na Dunaju v tej prvi čebelarški šoli na svetu takrat poučeval gorenjski čebelarški nauk: čebele se ne sme moriti, voziti jih je treba na pašo, troti niso vodonosci in matica se opravi s troti v zraku, kar so poznali kot prvi na svetu že stari gorenjski čebelarji. V nemškem jeziku je napisal dve čebelarški knjigi. Janševi učenci so bili glasniki njegovega čebelarškega nauka, učitelji na novih čebelarških šolah in pisci modernih čebelarških knjig. Janšev nauk je pospešil razvoj čebelarstva, zato ni presenetljivo, da bo svetovni dan čebel prav na njegov rojstni dan.

Janšev čebelarški nauk

Rodil se je 20. maja 1734 na Breznici na Gorenjskem (Slovenija) kot tretji od devetih otrok, v okolju, kjer je bilo čebelarjenje že stoletja dobro razvito. Pri Kuharjevih, kakor se je pri hiši reklo po domače, so tradicionalno čebelarili. Po očetovi smrti leta 1752 je skrb nad čebelami prevzel takrat 18-letni najstarejši sin Anton. Kakor sam piše, so ga čebele s svojim redom in pridnostjo pritegnile, da jih je opazoval in spoznaval njihove skrivnosti.

Na podlagi svojih spoznanj je dopolnjeval postopke gojenja in oskrbovanja čebel po gorenjskem načinu čebelarjenja, ki je postopno tako preraslo v Janšev čebelarški nauk. Bil je večji tudi slikanec. Leta 1766 se je na Dunaju skupaj z bratom Lovrom vpisal na Bakrorezno risarsko šolo, kjer se jima je naslednje leto pridružil še brat Valentin. Oba Janševa brata sta pozneje postala profesorja na tej šoli. Janša pa

Janša poučuje čebelarstvo v Augartnu: Ne morim čebel, da bi dobil medu in voska, temveč jih ohranim čvrste in zdrave, da mi prihodnje leto zopet nabirajo med. (Tekst iz: Anton Janša, Popolni nauk o čebelarstvu, § 174.) FOTOGRAFIJE OSEBNI ARHIV AVTORJA

čebelarjenja ni pozabil, s seboj na Dunaj naj bi pripeljal tudi 16 panjev čebel.

Leta je 1769 se je javil na razpis spodnjeavstrijske ekonomske družbe, ki je iskala dva čebelarška mojstra. Janša, ki je takrat že znal nemško, je bil sprejet za čebelarja, kar je dovolila tudi cesarica Marija Terezija. V tem letu je ustanovila prvo čebelarško šolo v Augartnu, ki je bila prva avstrijska kmetijska šola in prva čebelarška šola na svetu. Janša je še isto leto odpeljal čebele meseca avgusta na Moravsko polje na ajdovo pašo in pridelal je veliko medu. Cesarica Marija Te-

rezija je 6. aprila 1770 imenovala Antona Janšo za c. kr. učitelja čebelarstva in potovalnega učitelja za čebelarstvo. Bil je prvi učitelj čebelarstva na svetu!

Na čebelarški šoli v Augartnu je bil brezplačni pouk od aprila do septembra, teoretični vsak dan od 6. do 7. ure popoldne, čez dan pa je bil Janša na razpolago za vprašanja, nasvete in praktične predstavitve. Proti jeseni, konec meseca julija oziroma na začetku avgusta se je šola skupaj s čebelami preselila na Moravsko polje na ajdovo pašo, kar v tem okolju do Janše ni bilo poznano ter so ga poimenovali Jan-

Janševi knjigi sta uvrščeni med pomembnejše knjige klasičnega svetovnega čebelarškega slovstva.

Delo na polju; panska končnica v Janševem čebelnjaku
FOTO ANDREJ ŠALEHAR

šev oziroma kranjski način. Janša in njegovo čebelarjenje sta bila v ospredju medijske pozornosti in med njimi je objava v Realzeitung 4. marca 1771, kjer je zapisano »Vodovina Kranjska je že nekaj let v čebelarstvu pred drugimi c. kr. dednimi deželami«.

16 panjev z Gorenjske na Dunaj

Janša je spomladi leta 1770 za učne namene, da bi poslušalcem lahko pokazal rokovanje pri čebelarjenju, sam nabavil 16 panjev. Leta 1771 je imel v šolskem čebelnjaku že 66 panjev in leta 1772 okoli 300

panjev. V zapuščenem zapisniku po Janševi smrti je zapisano, da je Janša zapustil 194 panjev. Kakor je bilo že povedano naj bi Janša 16 lesenih kranjskih panjev s čebelami pripeljal s seboj od doma iz Breznice. Kranjske čebele iz Gorenjske naj bi bile potemtakem na čebelarški šoli v Augartnu.

Janšev čebelarški nauk je temeljil na znanju gorenjskih čebelarjev, ki so čebelarili v lesenih kranjskih panjih (kranjičih), poslikovali s panske končnice, dobro so poznali kranjske čebele, kot prvi na svetu tudi praho matice s troti v zraku in prevažali čebele na

posebnih vozovih na pašo. Janša je zavrnil zmote o trotih in poznal je funkcijo posameznih vrst čebel v panju.

Vse to je Janša učil številno poslušalstvo in pri tem uporabljal svoje pripomočke (prestrezalo za roje in drugo). Znana je njegova čebelarška zapoved: Ne morim čebel, da bi dobil medu in voska, temveč jih ohranim čvrste in zdrave, da mi prihodnje leto zopet nabirajo med.

Janšev čebelarški nauk, se je hitro širil, tudi zaradi obilnih pridelkov medu in imel je vse več posnemovalcev. Realzeitung je 21. avgusta 1773 poročal, da bo za razširitev gojenja čebel vsem kmetom v spodnji Avstriji, ki bodo imeli konec aprila 1774 vsaj petnajst čebeljih panjev in bodo gojili čebele po odličnem postopku čebelarškega učitelja Janše, izplačana nagrada dva cesarska dukata.

Bogata dediščina

Leta 1773 je Janša izdelal načrt in predlog za čebelarško družbo, kar pa ni bilo sprejeto. Prosil je tudi za pomočnika, a prošnja je bila rešena po njegovi smrti. Janša je umrl 13. septembra 1773 za posledicami vročinske bolezni in je pokopan na pokopališču fare sv. Leopolda v Augartnu.

V nemščini je napisal dve knjigi – učbenika:
– Razprava o rojenju čebel (1771) – ponatisi: 1774, 1775 in 1925; prevodi: poljski, madžarski, češki in angleški ter v slovenski jezik.
– Popolni nauk o čebelarstvu (1775) – ponatisi: 1777, 1790, 1807, 1900, 1994; prevodi v slovenski jezik (prvi že leta 1792). Izdal jo je Janšev učenec in novi učitelj čebelarstva Jožef Münzberg dve leti po Janševi smrti, rokopis so našli v zapuščini.

Janševi učenci so bili glasniki njegovega čebelarškega nauka, učitelji na novih čebelarških šolah, kjer se je smelo učiti samo po preizkušanih načelih, po katerih je učil prvi čebelarški učitelj Janša (Dunajsko Novo mesto, Praga, Brno, Gradec, Lvov in druge) in pisci modernih čebelarških knjig. Janšev čebelarški nauk je že leta 1774 objavil in svoji knjigi Janšev učenec Kratzer, ki jo je izdal pod

motom »nov način avstrijskega gojenja čebel«. Med pomembnejšimi Janševimi učenci so bili: Johan Avgustin Kratzer, J. M. Müller, Tomaž Wildman, Georg Rohrmoser, Martin Kuralt, Franz Joseph Pösel, Johann Riem, Joseph Münzberg in drugi.

Janšev čebelarški nauk je našel svoje mesto tudi v čebelarškem patentu, ki ga je 8. aprila 1775 ukazala Marija Terezija. V dodani odredbi Instrukcija za čebelarke mojstre, je v drugi točki zapisana zahteva, da se pri naročilu čebelnjakov s potrebnimi panji upoštevajo preizkušena načela prvega dunajskega čebelarškega učitelja Janše.

Janšev čebelarški nauk ima svojo temeljno izhodišče v nenapisanem čebelarškem znanju in izkušnjah gorenjskega kmeta, ki ga je Janša dopolnil s svojimi iskanji zakonitosti biologije in načinov gojenja kranjskih čebel ter iznajdbami. Svoje znanje in praktične izkušnje je posredoval številnim učencem in tako spodbudil ter prispeval k razvoju modernega svetovnega čebelarstva.

ZDRAVSTVENI BLOG

MATJAŽ TUREL
pulmolog

»Zdravniku vsak bolnik, pri katerem zdravljenje ni bilo uspešno, obteži na duši, še zlasti, če je naredil napako. Verjemite, nihče od zdravnikov napake ne naredi nalašč.«

DELO.SI/ZDRAVJE